

مقدمه: ❁

زندگی دنیوی و این جهانی بشر با خلقت «آدم» و «حوا» و دو جنس «زن» و «مرد» که دارای یک مسیر و جهت واحد و از یک «روح الهی» بودند، شروع گشت.

حضرت حق تعالی در نظام خلقت خویش با وجود دادن به این دو جنس، در یک تقسیم کار که در متن خلقت او شکل گرفت، وظایف و رسالت‌هایی بر دوش هر کدام از آنها نهاد و بشر را برای زندگی این جهانی مجهز نمود تا با همکاری و یاری یکدیگر و با توجه به اصول اساسی «تعاون در بقاء» و «تعاون در تعالی» در زندگی اجتماعی، «حیات طیبه» را پی‌ریزی و سعادت فردی و اجتماعی را تحقق بخشند.

«زن» به عنوان نیمی از جامعه بشری و عضو سرنوشت‌ساز حیات بشر، در طول تاریخ، فراز و نشیب‌های زیادی به خود دیده است، ولی در عصر انبیا و پیام حیات بخش الهی آنان، همیشه مورد توجه و نظر بوده و در نهضت‌های انبیا جایگاه واقعی خویش را که مطابق با فطرت و استعداد او بوده کسب نموده است.

در عصر بعثت پیامبر اکرم (ص) زن نیز به برکت ندای توحیدی آن حضرت از لجن‌زار جاهلیت و اندیشه‌های خرافی و منحرفانه نجات یافت و حضورش در جامعه نمایانگر استعداد و لیاقتش شد. اگر چه مجدداً در ترون گذشته توطئه‌های شب پرستان زر و زور و تزویر در قالب استعمارگری و حاکمیت مادی و صهیونیسم بین‌الملل معنویت زن را در لجن‌زار صنعت مدرن و پُست مدرن دفن نمود، اما بعثتی دوباره و نهضتی اسلامی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) او را نجات بخشید و نقش واقعی او را در «حیات طیبه» تبیین نمود.

با توجه به آنچه به کوتاهی گذشت، در این مقاله برآنیم که با نظری بر اندیشه‌های والای احیاگر اسلام ناب محمدی (ص) در عصر جاهلیت مدرن، به تبیین نقش «زن» در جامعه و قانونمندی حضور اجتماعی و فرهنگی او بنشینیم و رسالت «زن» در توسعه فرهنگی جامعه را با توجه به جامعه‌شناسی که قوانین تکوینی حیات اجتماعی را طرح

جامعه‌شناسی «زن»

در اندیشه امام خمینی (ره)

محسن نصری

می‌نماید، بیان نمائیم.

لذا «جامعه‌شناسی زن، در اندیشه امام خمینی (ره)» را این چنین مطرح می‌نمائیم:

■ الف) «زن» در اندیشه امام خمینی (ره):

برای تبیین «جامعه‌شناسی زن»، باید در قدم اول «زن» را تعریف و دیدگاه حضرت امام را در مورد او روشن نمائیم. حضرت امام خمینی (ره) همان شخصیت و حیثیت انسانی را که برای مرد قائل هستند، برای زن نیز معتقد می‌باشند و می‌فرمایند: «از حقوق انسانی، تفاوتی بین زن و مرد نیست، زیرا هر دو انسانند و زن حق دخالت در سرنوشت خویش را همچون مرد دارد. بله در بعضی از موارد تفاوت‌هایی بین زن و مرد وجود دارد که به حیثیت انسانی آنها ارتباط ندارد»^۱.

این اندیشه امام، در مقابل تمامی آن نظراتی است که در طول تاریخ بشر به صورتی منفی و خلاف حقوق انسانی در مورد زن وجود داشته است. چرا که روزگاری او را وحشی و نیمه وحشی و غیرانسان می‌نامیدند و روزگاری او را موجودی در خدمت مرد و برده او و روزگاری هم وسیله‌ای برای ارضای غرایز جنسی مرد و خدمت به او و ... می‌دانستند که همه این نظرات حاکی از دیدگاه غیرانسانی نسبت به زن بوده و می‌باشد، همانند عصر صنعت و مدرنیسم در غرب که زن را وسیله تبلیغ اجناس صنایع و ابزار شهوت‌رانی و هورزگی دانسته و با او چنین نابهنجار رفتار می‌کنند و با تزویر، سخن از «تساوی زن و مرد» به میان می‌آورند.

حضرت امام خمینی (ره) زن را همانند مرد موجودی مستقل می‌دانند و با توجه به استعدادها و رسالتی که بر عهده دارد او را مورد احترام قرار داده و می‌فرمایند: «اسلام زن‌ها را در مقابل مردها قرار داده، نسبت به آنها تساوی دارند. البته یک احکام خاص به مرد است که مناسب با مرد است، یکی احکام خاص به زن است، مناسب با زن است»^۲ و «مرد و زن هر دو شان در اسلام اختیارات دارند، اگر اختلافی هست، برای هر دو هست و آن مربوط به طبیعت آنان است»^۳.

این تقسیم کار خلقت است که به هر جنسی مطابق با رسالتش توانایی داده تا در جامعه توان حرکت به سمت کمال را دارا باشد. اگر تفاوتی در قانون و وظیفه اوست، به معنای عدم آزادی زن نیست، بلکه آزادی زن، در رسالتش نهفته است. حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «اسلام با آزادی زن نه تنها موافق است، بلکه خود پایه‌گذار آزادی زن، در تمام ابعاد وجودی زن است»^۴. آن آزادی هم که زن را به بردگی شهوانی و شیء شدن بکشاند، مد نظر حضرت امام خمینی و مطابق با اندیشه اسلامی نیست، لذا می‌فرمایند:

«اسلام با مفهوم زن شیء شده و به عنوان شیء مخالفت کرده است»^۵، «اسلام می‌خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد بسازد، ما هرگز اجازه نمی‌دهیم که زنان فقط شیء برای مردان و آلت هوسرانی باشند»^۶ «زن انسان است، آنهم یک انسان بزرگ»^۷ «و ما می‌خواهیم زن به مقام والای انسانیت برسد»^۸.

جان کلام این که، در اندیشه امام خمینی (ره) که مأخوذ از قرآن و عترت است، زن همانند مرد، انسان و از فطرت و روحی پاک برخوردار است و لذا در تقسیم کار خلقت، هر کدام مطابق با نیازها، استعدادها، رسالتها، وظایف و حقوقی دارا هستند که در کنار یکدیگر تکمیل شده و سعادت و توسعه فردی و اجتماعی هم حاصل می‌شود. و این اندیشه، خط بطلانی بر تمامی تفکرات جاهلانۀ سنتی و صنعتی است.

**اولین رسالت «زن» و
زیربنایی‌ترین اصل قانونی که
در آن استثنایی برای هیچ فرد
و جامعه‌ای وجود ندارد،
خودسازی است.**

■ (ب) «فرهنگ» در اندیشه امام خمینی (ره):

برای روشن شدن نقش اجتماعی و فرهنگی زن در جامعه، باید «فرهنگ» را از دریچه اندیشه‌های حضرت امام خمینی (ره) بنگریم. ایشان در این باره می‌فرمایند: «اساساً فرهنگ هر جامعه هويت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و بیشک بالاترین و والاترین عنصری است که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد»^۹.

هویت و موجودیت یک جامعه اساس توسعه و یا انحطاط یک ملت و جامعه را پی‌ریزی می‌کند و سعادت یا شقاوت آن را به همراه می‌آورد و لذا معرّف یک جامعه، همان «فرهنگ» اوست و توانمندی آن جامعه هم به همان فرهنگ بستگی دارد؛ حضرت امام (ره) در این مورد می‌فرمایند: «فرهنگ اساس ملت است، اساس ملیت یک ملت است، اساس استقلال یک ملت است»^{۱۰} و «فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌های ملت است»^{۱۱}. فرهنگ به معنی نظام ارزشی و هنجاری یک جامعه، اگر در راستای فطرت پاک الهی انسانها باشد، خوشبختی را برای جامعه به ارمغان می‌آورد و اگر این چنین نباشد، سیاه روزی و بدبختی جامعه شکل می‌گیرد، چرا که انسان موجودی است فرهنگی و همین ویژگی است که او را نسبت به سایر موجودات ممتاز می‌سازد. حضرت امام خمینی (ره) در این زمینه می‌فرمایند:

«با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه در بُعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی پوچ و پوک و میان تهی است»^{۱۲}. بنابراین ریشه و مبنا در فرهنگ است. آنچه هويت و انسانیت را تجلّی می‌دهد، اقتصاد و قدرت نظامی و ... نیست، تنها فرهنگ است. قدرت مادی و نظامی، زمانی ارزشمند است که در خدمت و راستای فرهنگ صحیح انسانی قرار گیرد. به همین جهت حضرت امام (ره) فرموده‌اند: «ترقی واقعی همین است که رشد خود انسان هدف فعالیت‌های مادی گردد و اسلام دین این ترقی است»^{۱۳}. باید گفت فرهنگی قادر است که انسان و جامعه انسانی را به سعادت و ترقی و توسعه برساند که ریشه در اسلام و احکام نورانی قرآن و عترت داشته باشد. لذا باید تلاش نمود

که فرهنگ وجهه‌ای اسلامی به خود گیرد تا بر اثر آن همه امور جامعه اصلاح شود. بر همین اساس، حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند: «رأس همه اصلاحات، اصلاح فرهنگ است»^{۱۴}. خلاصه کلام این که در اندیشه امام خمینی (ره)، فرهنگ، زیربنای یک جامعه و نمایانگر هويت و موجودیت یک ملت است که سعادت و یا شقاوت و به عبارتی توسعه و یا انحطاط آن را به ارمغان می‌آورد، لذا باید اصلاح فرهنگ و توسعه آن مطابق با قرآن و عترت باشد تا جامعه اصلاح گردد.

■ (ج) «زن و توسعه فرهنگی جامعه» در اندیشه امام خمینی (ره):

به دنبال معرفی «زن» و «فرهنگ» در اندیشه امام خمینی (ره)، در این بحث جا دارد که از دیدگاه جامعه‌شناسی که به قوانین و اصول حیات اجتماعی می‌پردازد، نقش و مکانیسم‌های حضور فرهنگی زن در جامعه را در راستای «توسعه فرهنگی جامعه» از دیدگاه حضرت امام (ره) بررسی نماییم.

از آنجائی که در دیدگاه ایشان، فرهنگ زیربنای همه امور است، لذا «توسعه فرهنگی» هم زیربنای توسعه در ابعاد دیگر از قبیل اقتصاد، سیاست، قدرت نظامی و ... می‌باشد.

در اندیشه حضرت امام (ره) مفهوم «توسعه» با مفهوم «توسعه فرهنگی» یکی است، لذا می‌فرمایند: «ترقی به کمالات انسانی و نفسانی است»^{۱۵}. «کشور مترقی این است که افرادش مترقی باشند»^{۱۶}. لذا با دستیابی به انسانهای رو به کمال است که جامعه توسعه یافته و فرهنگ الهی تحقق می‌یابد. از این روی باید نقش زن و قانونمندی حضور او در توسعه فرهنگی جهت ترقی و توسعه همه جانبه یک جامعه را روشن نماییم. حضرت امام خمینی (ره) رسالت و قانون حضور و نقش زن در توسعه فرهنگی را در سه بُعد و سه وظیفه خلاصه می‌نمایند که عبارتست از: «خودسازی»، «انسان‌سازی» و «جامعه‌سازی».

۱- خودسازی:

اولین رسالت «زن» و زیربنایی ترین اصل قانونی که در آن استثنایی برای هیچ فرد و جامعه‌ای وجود ندارد، خودسازی است. توسعه فرهنگی که با انسان شروع و ختم می‌شود، نیاز به افرادی دارد که خود ساخته باشند تا بتوانند دیگران را تربیت نموده و فرهنگ صحیح را نیز به آنان آموزش دهند. حضرت امام خمینی (ره) در این باره می‌فرمایند: «سازندگی‌های روحی مقدم بر همه سازندگی‌هاست، جهاد سازندگی از خود افراد باید شروع بشود و خودشان را بسازند و با شیطان باطنی جهاد کنند که این جهاد منشاء همه جهادهایی است که بعد واقع می‌شود. انسان تا خودش را نسازد، نمی‌تواند دیگران را بسازد و تا دیگران ساخته نشوند، نمی‌شود که کشور ساخته بشود».^{۱۷}

بنابراین زیربنا و قدم اول برای خودسازی، زن است که ثمره آن به جامعه و توسعه فرهنگی آن برمی‌گردد. حضرت امام در این مورد خطاب به بانوان فرموده‌اند: «شماها موظف هستید که خودتان را خوب تربیت کنید، اسلامی تربیت کنید، انسانی تربیت کنید، مجاهد تربیت کنید».^{۱۸} این وظیفه و رسالت، اولین قانون جامعه شناختی زن است که ریشه حضور مثبت زن را در جامعه تعیین می‌کند و به همین جهت خطاب به زنان می‌فرمایند:

« شما فضایل تحصیل کنید تا کودکان شما در دامان شما به فضیلت برسند»^{۱۹} چرا که «انسان اگر خودش منحرف باشد، نمی‌تواند دیگران را مستقیم کند»^{۲۰} و «مادر خوب، بچه خوب تربیت می‌کند و خدای نخواستگه اگر مادر منحرف باشد، بچه از دامن همان مادر، منحرف بیرون می‌آید».^{۲۱}

اصول این خودسازی در مکتب تربیتی و انسان ساز اسلام ترسیم شده و از این روست که حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «اسلام می‌خواهد شما را یک انسان کامل تربیت کند که بر دامن شما انسانهای کامل تربیت بشوند».^{۲۲}

۲- انسان سازی:

به دنبال رسالت خودسازی، زنان وظیفه حساس و

خطیر و زیربنایی «انسان سازی» را در راستای توسعه فرهنگی جامعه دارا می‌باشند. از آنجا که فرهنگ زیربناست و انسان موجودی است فرهنگی و این امر در سایه تربیت، تحقق می‌یابد، زنان باید به تربیت اعضای جامعه بپردازند و این مهم از کودکانشان شروع می‌شود.

حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند: «تربیت است که این طفل را یا به راه انسانیت و می‌دارد یا به راه حیوانیت»^{۲۳} و بر همین اساس دو فرهنگ «انسانی» و «حیوانی» که زمینه ساز توسعه و یا انحطاط است شکل می‌گیرد.

اگر پذیرفته باشیم که توسعه فرهنگی به معنی قرار گرفتن انسان و جامعه انسانی در صراط مستقیم الهی است، آنگاه بیان حضرت امام خمینی (ره) در قانونمندی نقش زن در توسعه فرهنگی هویدا می‌شود که فرموده‌اند: «غایت تربیت، حرکت در صراط مستقیم است و منتهی الیه این صراط مستقیم کمال مطلق (الله) است».^{۲۴}

ایشان همچنین در رسالت انسان سازی زنان می‌فرمایند: «برای خانمها یک مطلب بالاتر است و آن مطلب تربیت اولاد است».^{۲۵} «اولین مرتبه تربیت، تربیت بچه است در دامن مادر...».^{۲۶} این تربیت و رسالت مادران است که سرنوشت افراد جامعه را تعیین می‌کند از این روی حضرت امام می‌فرمایند: «فساد و صلاح از دامنهای شما بانوان و از تربیت‌های شما شروع می‌شود».^{۲۷} و در اهمیت این رسالت هم فرموده‌اند: «قرآن کریم انسان ساز است و زنان نیز انسان ساز»^{۲۸} و «زن آدم ساز است، زن مربی انسان است».^{۲۹}

توسعه فرهنگی که تجلی آن در انسانهای تربیت شده به اصول اسلام هویدا می‌گردد، ثمره تلاش و همت و رسالت مادرانی است که به قرآن مجید و انبیای بزرگ اقتداء کرده و در تربیت اعضاء جامعه، همت گمارده‌اند. لذا حضرت امام سفارش می‌فرمایند: «انبیاء آمده‌اند انسان بسازند، تزکیه کنند، شغل انبیا همین است، باید شغل مادرها هم همین باشد نسبت به بچه‌هایی که در دامنشان است».^{۳۰} ثمره این شغل شریف در راستای توسعه فرهنگی جامعه این می‌شود که «از دامن زن، مرد به معراج می‌رود».^{۳۱}

۳- جامعه‌سازی:

به دنبال رسالت‌های خود سازی و انسان سازی، رسالت «جامعه‌سازی» مطرح می‌شود. لذا از آنجا که جامعه از تعدادی افراد انسانی که دارای اهداف و آرمان‌های مشترک هستند، تشکیل شده است. رسالت جامعه‌سازی در بطن انسان‌سازی شکل می‌گیرد و با تربیت انسان‌های متعهد و متخصص به سوی توسعه و تعالی پیش خواهد رفت.

حضرت امام خمینی (ره) فرموده‌اند: «نقش زنان در عالم از ویژگی‌های خاصی برخوردار است. صلاح و فساد یک جامعه از صلاح و فساد زنان در آن جامعه سرچشمه می‌گیرد. زن یکتا موجودی است که می‌تواند از دامن خود افرادی به جامعه تحویل دهد که از برکاتشان یک جامعه، بلکه جامعه‌ها به استقامت و ارزش‌های والای انسانی کشیده شوند، می‌تواند به عکس آن باشد».^{۳۲}

قانون قطعی در زندگی اجتماعی و دستیابی به حیات طیبه وجود انسان‌های والا و ارزشمندی است که اگر در هر جامعه‌ای وجود داشته باشند، آن جامعه راه سعادت می‌پیماید. لذا «زن» با تحویل دادن اینگونه افراد به جامعه، زندگی اجتماعی مطلوبی را پی‌ریزی می‌کند. به همین جهت حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «زن مرتبی جامعه است»^{۳۳} و «صلاح و فساد یک جامعه به دست مریبان آن جامعه است»^{۳۴} به همین جهت «سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است».^{۳۵} اگر چه زندگی اجتماعی و تعاون در راه اهداف عالی انسانی با هر دو جنس «زن» و «مرد» تحقق می‌یابد، ولی این زن است که در ساختن یک جامعه آباد، آزاد و توسعه یافته، نقش بیشتری ایفا می‌کند و مبدأ خیرات می‌باشد.

حضرت امام (ره) در این زمینه می‌فرمایند: «نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است، برای اینکه زنان، علاوه بر اینکه خودشان یک قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را هم در دامن خودشان تربیت می‌کنند»^{۳۶} و لذا «اگر زنان شجاع و انسان ساز از ملتها گرفته شود، ملتها به شکست و انحطاط کشیده می‌شوند».^{۳۷} بنابراین توسعه و یا انحطاط جامعه در گرو چگونگی زن می‌باشد و اوست که قادر است با

رسالت خویش جامعه‌سازی نماید و بنابراین «زن نقش بزرگی در اجتماع دارد، زن مظهر تحقق آمال بشر است».^{۳۸}

جان کلام اینکه در مبحث «زن و توسعه فرهنگی جامعه»، قانونمندی رسالت و کارکرد زن در جوامع با سه قانون و اصل «خودسازی»، «انسان سازی» و «جامعه سازی» معنی‌دار می‌شود و لذا در هر جامعه‌ای که این سه اصل به معنی واقعی خود تحقق یابد و «زن» به این صورت در صحنه زندگی وارد شود، آن جامعه توسعه یافته و ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن بهبود می‌یابد. دیدگاه جامعه شناختی حضرت امام در مقوله «زن و توسعه فرهنگی» با این سه رسالت قابل تبیین است.

■ (د) ابعاد «حضور اجتماعی زن» در اندیشه امام خمینی (ره):

زن برای اجرای نقش و رسالت‌های والای خویش، باید آگاهی، دانش، بینش و توانایی‌های لازم را کسب و در تمامی صحنه‌ها و ابعاد متفاوت جامعه حضور داشته باشد.

حضرت امام خمینی (ره) در راستای همان نگرش با ارزش به زن که او را مظهر تحقق آمال بشر و صلاح و فساد جامعه را در گرو چگونگی او می‌دانند، به حضور اجتماعی زن در ابعاد گوناگون نظر دارند.

لذا در این مبحث برای تبیین دیدگاه ایشان، به ابعاد متفاوت حضور اجتماعی زن در جامعه برای دستیابی به توسعه فرهنگی که مقدمه و زمینه‌ساز توسعه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجتماعی است، می‌پردازیم:

۹۹ ۱- حضور تربیتی:

در نظام خلقت بشر «بودن» است و انسان «شدن» و لذا برای این تحول و گردیدن به سوی انسانیت مقوله «تربیت» مطرح می‌شود، چرا که اگر تربیت صحیح صورت نگیرد، بشر به سوی حیوانیت سقوط می‌نماید. و از آنجا که مبنای توسعه فرهنگی، انسانهای تربیت یافته و توانا و دانا می‌باشند، این امر حائز اهمیت است.

حضرت امام خمینی (ره) فرموده‌اند: «نفس در بدو فطرت، خالی از هر نحو کمال و جمال و نور و بهجت است، چنانچه خالی از مقابلات آنها نیز هست. گویی صفحه‌ای است خالی از مطلق نقوش، نه دارای کمالات روحانی و نه متصف به اضداد آن است. ولی نور استعداد و لیاقت برای حصول هر مقامی در او ودیعه گذاشته شده است»^{۳۹} و «این تربیت‌هاست که یا همین فطرت را شکوفا می‌کنند و یا جلوی شکوفایی فطرت را می‌گیرند»^{۴۰}.

لذا حضور تربیتی زن در جامعه در جهت شکوفایی همین فطرت پاک انسانها می‌باشد، که حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «پرورش از دامن شما (بانوان) شروع می‌شود»^{۴۱} و «شما خانمها مکلفید انسان بسازید، مکلفید در دامنه‌های خودتان انسان مهذب بار بیاورید»^{۴۲}.

بنابراین اولین تکلیف و رسالت زن در جامعه انسانی، حضور تربیتی او برای تربیت انسانهای پاک و مهذب در تمامی ابعاد از قبیل: بُعد مذهبی، بُعد اجتماعی، بُعد علمی و... است. لذا در نظرگاه ایشان شغل مادری از شریفترین و بزرگترین شغل‌ها می‌باشد از این‌رو می‌فرمایند: «شریفترین شغل در عالم، بزرگ کردن یک بچه است... شغل مادری که مع‌الاسف اجانب این شغل را پیش ما مبتذل کردند»^{۴۳}.

۹۹ ۲- حضور سیاسی:

در دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) سیاست از دیانت و امور زندگی دو جنس زن و مرد جدا نیست و می‌فرمایند: «مساله دخالت در سیاست در رأس تعلیمات انبیاست»^{۴۴} و

«رسول الله پایه سیاست را در دیانت گذاشته است»^{۴۵} ایشان در لزوم حضور سیاسی زن در جامعه می‌فرمایند: «باید همه زنها و همه مردها در مسائل اجتماعی، در مسائل سیاسی وارد باشند و ناظر باشند»^{۴۶} و «همانطوری که مردها باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خودشان را حفظ کنند، زنها هم باید دخالت کنند و جامعه را حفظ کنند»^{۴۷} و لذا «خانمها حق دارند در سیاست دخالت کنند، تکلیفشان این است»^{۴۸}.

حضرت امام (ره) حضور سیاسی زن را یک تکلیف برای بانوان می‌دانند و این به معنای حضور همه جانبه او در جامعه و آگاهی یافتن از مسائل سیاسی و دخالت در سرنوشت خویش و جامعه است.

از طرف دیگر در راستای حضور تربیتی، زن باید از مسائل سیاسی جامعه آگاه باشد تا در تربیت هم «تربیت سیاسی» را اعمال کند و کودکان خویش را با مسائل سیاسی آگاه گرداند. لذا حضرت امام (ره) سفارش می‌نمایند که:

«شما بچه‌ها را از سیاست، از اینطور چیزها دور نگه ندارید، دور نگه داشتن بچه‌ها از سیاست، آن فرمی می‌شود که وقتی وارد در اجتماع شدند، مثل یک آدم کور وارد در اجتماع بشوند»^{۴۹}.

بنابراین حضور سیاسی زن و دخالت در سرنوشت خود و جامعه و تربیت سیاسی کودکان این قانون و اصل را پی‌ریزی می‌کند که حضور سیاسی نیز از ابعاد حضور اجتماعی زن است.

حضور زن در جامعه ابعاد گوناگون دارد که اقتصاد و فعالیتهای اقتصادی می‌تواند یکی از آنها باشد. حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «شغل صحیح برای زن هیچ مانعی ندارد».

ابزارهای علمی و فرهنگی دارد و زن مکلف است خود را به آنها تجهیز کند.

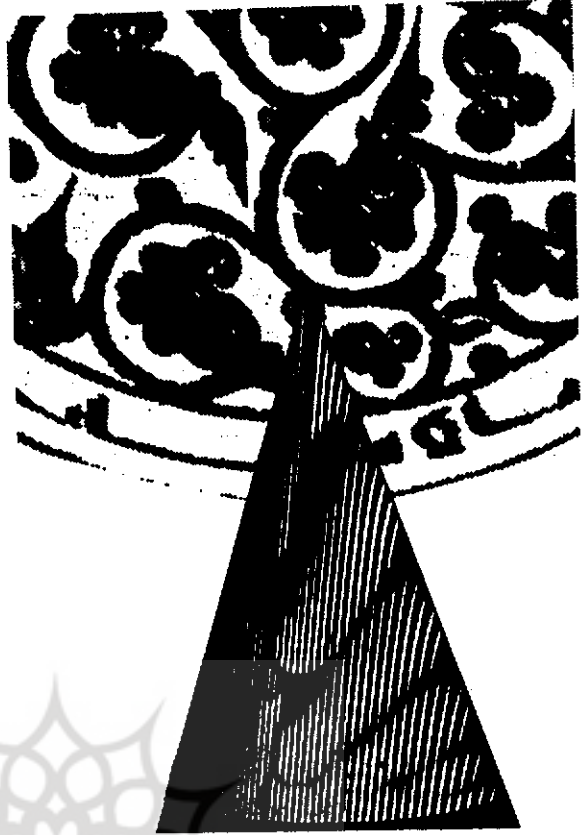
حضرت امام (ره) خطاب به بانوان می‌فرمایند: «سنگر علم هم یک سنگر دفاعی است، دفاع از همه فرهنگ اسلام... شما خانمها همانطوری که آقایان مشغول هستند، همانطور که مردها در جبهه علمی و فرهنگی مشغول هستند، شما هم باید مشغول باشید».^{۵۱} بنابراین حضور علمی و فرهنگی یک ضرورت و یک اصل اساسی در انجام رسالتهای زن است.

۹۹ -۴- حضور اقتصادی:

از آنجا که اندیشه حضرت امام خمینی (ره) مأخوذ از قرآن، عترت و عقل است، در زمینه اقتصادی نیز مطابق با دیدگاه اسلام برای زن استقلال اقتصادی قائل هستند. اگر ایشان به شغل مادری برای بانوان اهمیت می‌دهند و رسالت تربیت انسان را اصلی‌ترین وظیفه زن می‌دانند اما این سبب نمی‌شود که با ابعاد دیگر حضور زن مخالفت داشته باشند. حضرت امام (ره) زن را تنها در چارچوبه کانون خانواده و دوری از جامعه و سیاست و اقتصاد نمی‌دانند. ایشان می‌فرمایند: «این تبلیغات که، اگر اسلام پیدا شد، مثلاً دیگر زنها باید بروند توی خانه‌ها بنشینند و قفلی هم درش بزنند که بیرون نیایند، این چه حرف غلطی است که به اسلام نسبت می‌دهند؟».^{۵۲}

حضور زن در جامعه ابعاد گوناگون دارد و اقتصاد و فعالیت‌های اقتصادی می‌تواند یکی از آنها باشد. لذا حضرت امام (ره) می‌فرمایند: «شغل صحیح برای زن هیچ مانعی ندارد».^{۵۳}

لازم به تذکر است که حضور اقتصادی زن نباید مانع رسالت اصلی او که «تربیت» است باشد، زن می‌تواند در چارچوب احکام اسلامی، در جامعه هم حضوری اقتصادی داشته باشد. اصولاً بعضی از مشاغل که با ویژگی‌های زن مطابقت دارد و نیاز زنان می‌باشد، همانند معلمی و پزشکی، می‌تواند نقش بسیار مؤثری در سلامت جامعه زنان داشته باشد.

۹۹ -۳- حضور علمی و فرهنگی:

یکی دیگر از ابعاد حضور اجتماعی زن، حضور علمی و فرهنگی اوست. زن که رسالتهای زیربنایی «خودسازی»، انسان‌سازی و «جامعه‌سازی» را دارا می‌باشد و توسعه فرهنگی جامعه در گرو تلاش و همت و رسالتهای اوست، باید آگاه و عالم باشد. در عصری که فرهنگهای مبتدل و حیوانی با توطئه‌های استکبار و صهیونیسم بین‌الملل در حال ترویج است، زن باید به علم و معرفت مجهز شود تا توان ظهور رسالتهای خویش را دارا باشد و در گرداب توطئه‌ها گرفتار نگردد.

حضرت امام خمینی (ره) در این رابطه می‌فرمایند: «ما در عصری واقع شده‌ایم که ظلمت، دنیا را گرفته است، ما در عصری واقع شده‌ایم که ارزشهای انسانی به کلی از بین رفته و به جای آن، ارزشهای غیر انسانی و شیطانی نشسته است. ما در عصری واقع هستیم که شیاطین عالم هجوم به انسانها و ارزشهای انسانی آورده‌اند و می‌خواهند دنیا را به سلطه شیطان درآورند».^{۵۴} بنابراین دفاع در مقابل این هجوم نیاز به

دفاع و حراست از جامعه و ارزشهای آن در بعضی از مواقع نیاز به دفاع نظامی دارد و لذا حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند: «بر تمام مسلمین چه زن و چه مرد، دفاع از اسلام و قرآن کریم واجب است». ^{۵۴} همچنین می‌فرمایند: «اگر خدای نخواستہ زمانی یک هجومی به مملکت اسلامی بشود، باید همه مردم زن و مرد حرکت کنند. مسأله دفاع اینطور نیست که تکلیف منحصر به مرد باشد یا اختصاص به یک دسته‌ای داشته باشد، همه باید بروند و از مملکت خود دفاع کنند». ^{۵۵}

لذا حضور نظامی و دفاعی زن یک تکلیف و یک رسالت در حفظ و حراست از فرهنگ و کيان جامعه می‌باشد. آنچه بر زن واجب نیست جهاد و جنگ «اولی» است نه «دفاعی». حضرت امام (ره) در این مورد می‌فرمایند: «آن چیزی که محل حرف است، محل صحبت است، قضیه جهاد اولی است، اما دفاع از حریم خودش، از کشور خودش، از زندگی خودش، از مال خودش و از اسلام، دفاع بر همه واجب است. اگر دفاع بر همه واجب شد، مقدمات دفاع هم باید عمل بشود، از آن جمله قضیه این ترتیب نظامی بودن، یاد گرفتن انواع نظامی بودن را برای آنهايي که ممکن است...» ^{۵۶}

حضرت امام (ره) در پاسخ به استفتایی، چنین می‌نویسند: «آموزش نظامی برای بانوان با مراعات کامل و ظایف شرعیہ مانع ندارد». ^{۵۷}

به هر حال از ابعاد حضور زن در جامعه «حضور نظامی و دفاعی» اوست.

جان کلام در این مبحث اینکه زن و حضورش در جامعه دارای ابعاد متفاوت می‌باشد که عمل به تمامی آنان سلامت و توسعه فرهنگ، اقتصاد، سیاست، علم و ... جامعه را تضمین می‌کند و از دیدگاه جامعه‌شناختی حضرت امام خمینی (ره)، زن برای تکلیف خود و حفاظت و توسعه جامعه باید این ابعاد را تحقق بخشد.

نتیجه‌گیری:

در این نوشتار برآن بودیم که به بررسی دیدگاه جامعه

«زن» همانند مرد دارای خلقتی الهی و فطرتی پاک می‌باشد اما نظام خلقت بر هر کدام رسالت‌هایی مطابق با توانایی‌ها و استعدادهایی نهاده است که با تعاون و همکاری یکدیگر جامعه را به سعادت می‌رسانند.

شناختی حضرت امام خمینی (ره) در مورد «زن» پردازیم و قانونمندی حضور مثبت و سازنده او را در راستای «توسعه» جامعه بخصوص «توسعه فرهنگی» که زیربنا می‌باشد، دریابیم.

لذا نتایج زیر را کسب می‌نمائیم که در اندیشه امام خمینی (ره):

۱- «زن» همانند مرد دارای خلقتی الهی و فطرتی پاک می‌باشد اما نظام خلقت بر هر کدام رسالت‌هایی مطابق با توانایی‌ها و استعدادهایی نهاده است که با تعاون و همکاری یکدیگر جامعه را به سعادت می‌رسانند.

۲- هویت و موجودیت و استقلال هر جامعه به «فرهنگ» آن جامعه بستگی دارد، لذا «توسعه فرهنگی» زیربناست.

۳- «زن» در راستای توسعه فرهنگی و سعادت جامعه، دارای سه رسالت اصلی «خودسازی»، «انسان‌سازی» و «جامعه‌سازی» است، لذا سعادت و یا شقاوت جامعه و به عبارتی «توسعه» و یا «انحطاط» جامعه بستگی به «زن» دارد.

۴- ابعاد حضور اجتماعی زن در جامعه، همان ابعاد نیازهای جامعه است که شامل «حضور سیاسی»، «تربیتی»، «علمی و فرهنگی»، «اقتصادی» و «نظامی و دفاعی» می‌باشد.

در عین حالی که همه این ابعاد، باید در راستای همان «تربیت» باشد که زیربنای توسعه یک جامعه است.

این بود قانونمندی و اصول حضور زن در جامعه و دیدگاه جامعه‌شناختی حضرت امام خمینی (ره) که قوانین اصلی را طرح نموده‌اند. به امید ایجاد جامعه‌ای آباد و اسلامی، در سایه حضور شایسته و اسلامی «زن» در جامعه.

پی‌نوشت:

- ۳۱- همان، ج ۶، ص ۱۹۴
- ۳۲- همان، ج ۱۶، ص ۱۲۵
- ۳۳- همان، ج ۶، ص ۱۸۶
- ۳۴- همان، ج ۱۱، ص ۹۷
- ۳۵- همان، ج ۶، ص ۱۸۶
- ۳۶- همان، ج ۱۴، ص ۱۳۰
- ۳۷- همان، ج ۵، ص ۱۵۳
- ۳۸- همان، ج ۶، ص ۱۹۴
- ۳۹- امام خمینی (ره)، چهل حدیث، ص ۲۷۲
- ۴۰- امام خمینی (ره)، صحیفه نور، چاپ اول، ج ۱۴، ص ۲۸
- ۴۱- همان، ج ۶، ص ۱۲
- ۴۲- همان، ج ۷، ص ۱۶
- ۴۳- همان، ج ۶، ص ۲۶۱
- ۴۴- همان، ج ۱۵، ص ۱۴۷
- ۴۵- همان، ج ۱۷، ص ۱۳۸
- ۴۶- همان، ج ۱۳، ص ۷۰
- ۴۷- همان، ج ۱۸، ص ۲۶۴
- ۴۸- همان، ج ۹، ص ۱۳۶
- ۴۹- همان، ج ۵، ص ۱۰۶
- ۵۰- همان، ج ۱۷، ص ۲۳۷
- ۵۱- همان، ج ۱۹، ص ۲۸۱
- ۵۲- همان، ج ۴، ص ۵۹
- ۵۳- همان، ج ۶، ص ۱۸۲
- ۵۴- همان، ج ۱۳، ص ۱۱۱
- ۵۵- همان، ج ۱۱، ص ۱۱۷
- ۵۶- همان، ج ۱۹، ص ۲۸۰
- ۵۷- مجله پاسدار اسلام، ج ۱، ص ۳۶

- ۱- امام خمینی (ره)، صحیفه نور، چاپ اول، ج ۳، ص ۴۹
- ۲- همان، ج ۴، ص ۶۰
- ۳- همان، ج ۴، ص ۳۴
- ۴- همان، ج ۴، ص ۱۹۲
- ۵- همان، ج ۲، ص ۴۴
- ۶- همان، ج ۴، ص ۱۰۴
- ۷- همان، ج ۶، ص ۱۸۶
- ۸- همان، ج ۵، ص ۱۵۳
- ۹- همان، ج ۱۵، ص ۱۶۰
- ۱۰- همان، ج ۶، ص ۴۰
- ۱۱- همان، ج ۲، ص ۷
- ۱۲- همان، ج ۱۵، ص ۱۶۰
- ۱۳- همان، ج ۳، ص ۵۴
- ۱۴- همان، ج ۱۰، ص ۵۵
- ۱۵- همان، ج ۴، ص ۲۶۰
- ۱۶- همان، ج ۸، ص ۸۵
- ۱۷- همان، ج ۱۱، ص ۸۰
- ۱۸- همان، ج ۵، ص ۲۶۱
- ۱۹- همان، ج ۲۲، ص ۲۱۹
- ۲۰- همان، ج ۱۲، ص ۲۱۶
- ۲۱- همان، ج ۶، ص ۱۵۷
- ۲۲- همان، ج ۵، ص ۱۷۷
- ۲۳- همان، ج ۱۴، ص ۳۱
- ۲۴- همان، ج ۱۴، ص ۱۰۳
- ۲۵- همان، ج ۸، ص ۲۴۰
- ۲۶- همان، ج ۷، ص ۷۶
- ۲۷- همان، ج ۸، ص ۲۴۰
- ۲۸- همان، ج ۵، ص ۱۵۳
- ۲۹- همان، ج ۱۱، ص ۲۵۴
- ۳۰- همان، ج ۸، ص ۱۶۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

